

EN VEILEDER FOR KOSTNADSEFFEKTIV SKJØTSEL I VAKRE GRØNTANLEGG

Tekst og foto: Landskapsarkitekt Camilla Zeighami

Våren 2021 ble det utarbeidet en veileder med spesifikke grep for å oppnå kostnadseffektiv skjøtsel, samtidig som grøntanleggene beholder sine estetiske kvaliteter. Hensikten var utvikle bærekraftige anlegg fra planleggingsfasen til driftsfasen. Veilederen ble utarbeidet som en del av masteroppgaven min ved Institutt for landskapsarkitektur, NMBU.

Veilederens relevans er stor. Den bevarer både landskapsarkitektens designintensjoner over tid og byggherrens økonomiske interesser. Veilederen er også fordelaktig i et miljøperspektiv. Hovind (2020) påpeker at «kostnadseffektive løsninger medfører mindre kjøring og dermed lavere klimagassutslipp ved at forbruket av fossilt brensel blir mindre. Et annet poeng er at løsningen blir riktig med engang. Det er kostbart både for klima og i kroner med endringer i etterkant.»

Planlegge for gjennomførbar skjøtsel

Veilederen bidrar til at landskapsarkitekten kan planlegge for skjøtsel som kan gjennomføres. Det innebærer langsiktig tenkning, blant annet ved å ta i bruk de ulike grepene i veilederen. Dette bidrar til å sikre bærekraftige anlegg. Veilederen er også fordelaktig i et estetisk perspektiv, spesielt siden anlegg som blir skjøttet i henhold til intensjonen framstår som vakre over tid. Frodige og vakre utemiljøer har i tillegg betydning for folkehelsen.

Det er viktig å se kostnadseffektiv skjøtsel i sammenheng med designintensjoner, økonomi, miljø, estetikk og folke-

helse – nettopp fordi de henger sammen. Slik studien viser, finnes det lite informasjon om hvordan landskapsarkitekter kan planlegge for kostnadseffektiv skjøtsel. Veilederen er derfor ment å bidra til slik planlegging.

Veilederen ble utarbeidet med bakgrunn i intervjuer med fagfolk, registreringer av grep i anlegg og litteraturgjennomgang. Temaene som ble identifisert var Utforming, Samarbeid, Økonomi, Plantevalg, Ugras, Vanning og Estetikk.

Viktige punkter under hvert tema er satt opp i det følgende:

Samarbeid

- For å lykkes med et prosjekt bør man ha et tett samarbeid mellom landskapsarkitekten, byggherre, entreprenør og fremtidig forvalter.
- Bevissthet om skjøtsel er det første steget en bør ta for å oppnå et vellykket anlegg, både på kort og lang sikt. Ta opp temaet skjøtsel tidlig med byggherre, og argumenter for at planleggingen må gjøres ut i fra hva som vil finnes av ressurser til skjøtsel. Det gjelder både for etableringsskjøtsel og skjøtsel etter anlegget er etablert. En bør ikke designe anlegg som krever mye skjøtsel, dersom man ikke har ressurser til det.
- Gå på befaring i grøntanlegg, og lær av de ulike grepene som er gjennomført i anleggene.

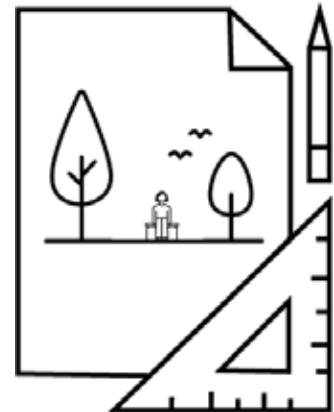
Økonomi

- Det er viktig å stille spørsmål om hvordan man kan effektivisere skjøtselen i anlegget under planleggingen av grøntanlegget.
- Vær klar over at endringer av anlegg i etterkant er både dyrt og lite bærekraftig.

Utforming av anlegg

- Planlegg anlegget etter funksjon, hvordan det skal brukes og for framtidig gjennomførbar skjøtsel. Vurder de ulike skjøtselnivåene i anlegget.
- Dimensjoner bed riktig, det vil si å tegne sammenhengende beplantningsarealer, men ikke for små slik at det blir mange kanter. Sett av tilstrekkelig plass for robotklipper/sitteklipper mellom bedene. Bedene bør heller ikke være for brede, slik at det blir vanskelig å luke i dem.
- Utform gangveier slik at de danner «korteste vei til målet»; det vil si å unngå at det blir etablert snarveier.
- Unngå dessuten kanter som danner spiss vinkel. De gir bedre vekstvilkår for plantene, for det er som regel lite jord i spisse kanter, og folk trækker gjerne over dem.
- Grå arealer, beplantning og plen bør ligge på samme nivå, slik at robotklipper og sitteklipper kommer til på alle grasarealene og ikke etterlater seg snipper av uklipt plen. Ved bruk av kanter, for eksempel kantstein, bør det være nok plass til grasklipperens hjul. Grasarealene bør kunne klippes i størst mulig grad med robotklipper eller sitteklipper.
- Lyktestolper og benker bør plasseres på fast dekke dersom det er mulig, eller samles i bed for å unngå små arealer med gras.
- Bruk beplantning eller dekkemateriale rundt trær for å unngå skader på stammen.
- Planlegg for vinterdrift, slik at det både er plass til måkekjøretøy og deponering av snø uten at vegetasjonen tar skade.
- Terreng bør ikke utformes for bratt. Slik unngår man erosjonsskader, utgang av vegetasjon og problemer med grasklipping.

Valg av planter – med hovedvekt på stauder

- Velg riktig planteslag til rett sted. Ta hensyn til hardighet, næring resistens mot skadedyr og sykdommer samt toleranse mot forurensning.
- Vær klar over at ulike typer planter har ulike krav til skjøtsel.
Generelt krever busker mindre skjøtsel enn stauder.
Sommerblomster er mer arbeidskrevende enn flerårige planter, da det hvert år må plantes nye og utføres skjøtsel i etableringstiden.
- Velg planteslag med god dekkevne i kanter av bed og beskriv planteavstanden slik at det blir riktig avstand til kanten og mellom plantene inne i bedet.
- Planlegg på lang sikt: Det som en gang ble beskrevet som full sol kan bli skygge etter hvert som vegetasjonen blir eldre.
- Det er viktig å velge stauder som lever lenge, vokser opp rett og som ikke gir uønsket spredning.
- Valg av busker og trær må gjøres ut i fra disponibel plass, slik at det ikke trengs beskjæring fordi plantene blir for store i forhold til omgivelsene.
- Plantevalget bør være basert på plantenes funksjon og hensikten med beplantningen, det vil si praktiske funksjoner, estetikk og opplevelse, økonomiske funksjoner og symbolske funksjoner.

Estetikk

- Dersom et anlegg er velfungerende, vil det også framstå som vakkert.
- For å oppnå høy estetisk kvalitet i anlegg bør plantenes egenskaper, som årstidsvariasjoner, struktur, volum og tekstur, tas i betraktning. Vegetasjonen kan også bidra med estetiske kvaliteter som romdannelse, form og atmosfære. En bør sørge for tilstrekkelig med arter for å oppnå en variasjon i egenskapene.
- De estetiske kvalitetene bør være på sitt sterkeste i perioder hvor folk oppholder seg mest på området. På skoler vil dette som regel være høst og vår.
- Estetikk er subjektivt. Det er derfor viktig å forhøre seg med brukerne og byggherre om hva de ønsker seg.

Ugras

- Beskriv leveranse av jord fri for rotugras og krav om at det utføres spire prøve av vekstjorda.
- Velg planter med god konkurranseevne mot ugras, det vil si planter som dekker jordoverflaten godt, har stor bladoverflate, etablerer seg raskt og er høyere enn 30 cm.
- Følg angitt planteavstand. I noen tilfeller kan man plante litt tettere enn det som er angitt, men ikke for tett. Beskriv bruk dekkemateriale i etableringsfasen.
- En bør følge opp anlegget, og dersom en oppdager ugras bør en iverksette umiddelbare tiltak før ugraset rekker å etablere seg videre.

Referanse

Hovind, J. 2020. Vakker, kostnadseffektiv og klimavennlig skjøtsel. Park & anlegg 19(3):21-24.

Link til masteroppgave i Brage:

<https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmloi/handle/11250/2823907>